

NEIŠLIKUSIOS RAMYGALOS BEI JOS APYLINKIŲ PAVARDĖS IR JŲ RYŠYS SU DABARTINIAIS ASMENVARDŽIAIS (1922–1928 M. RAMYGALOS RKB SANTUOKOS METRIKŲ KNYGOS DUOMENIMIS)

Daiva Sinkevičiūtė, Laura Sakalauskaitė

Vilniaus universitetas

Anotacija. Straipsnyje tiriamos 1922–1928 m. Ramygalos RKB santuokos metrikų knygoje užfiksuotos lietuvių vardyne neišlikusios vyrų pavardės. Siekiama nustatyti jų ryšius su dabartinėmis lietuvių pavardėmis, atskleisti regionines kalbos ypatybes ir raštininkų įtaką pavardžių formoms. Dėl to tiriamieji asmenvardžiai lyginti su *Lietuvių pavardžių žodyne* fiksuotomis pavardėmis, vertinta jų sandara, regioninis paplitimas ir užrašytos formos. Metrikose užfiksuoti asmenvardžiai atspindi vietos gyventojų vartojamas pavardžių formas. Dalis neišlikusių asmenvardžių skiriasi nuo dabartinių pavardžių, nes turi kitą kamieną ar prie kamienų, paplitusių kitose pavardėse, yra pridėtos kitos priesagos nei dabartiniame vardyne. Kitos pavardės atspindi regioninius kalbos bruožus ir raštininkų rašybos ypatybes. XX a. pirmosios pusės lietuviškai rašytos bažnytinės metrikos yra svarbus, tačiau kritiškai vertintinas pavardžių istorijos šaltinis dėl jose variantiškai užrašytų tos pačios formos pavardžių.

Raktiniai žodžiai: asmenvardis; pavardė; santuokos metrikų knyga; pavardės variantas; Ramygala.

Keywords: personal name; surname; marriage record book; surname variant; Ramygala.

Įvadas

Bažnyčių metrikos yra svarbus pavardžių istorijos tyrimo šaltinis, nes iš jų matoma paveldimų asmenvardžių formų ir įvairovės kaita. Pavardžių raidos ir sandaros tyrimai

parodė, kad kitomis kalbomis į dokumentus užrašyti lietuvių asmenvardžiai buvo derinti prie jų šaltinių kalbų (Sinkevičiūtė 2007) ir dažnai patyrė slavinimą, dėl kurio atsirado pavardžių variantų (Maciejauskienė 1991; Ragauskaitė 2005; 2022 ir kt.). Vieni asmenvardžiai įsitvirtino ir tapo paveldimi, o kiti liko momentinėmis šaltinių formomis.

Lietuvai tapus nepriklausoma, 1920 m. Lietuvos Vyriausybė išleido įsakymą, pagal kurį lietuviškuose dokumentuose ir oficialiuose raštuose asmenų ir vietų vardai turi būti rašomi taip, kaip tariaami lietuvių kalboje (Pupkis 2019: 12). 1922 m. Steigiamajam Seimui priėmus Lietuvos Valstybės Konstituciją, lietuvių kalba pripažinta valstybine (Zinkevičius 1992: 213), vėliau pakartotinai – 1928 m., 1938 m. Konstitucijose. Dėl to dokumentuose, taip pat bažnyčių metrikose, vartota lietuvių kalba.

XX a. pirmosios pusės bažnyčių metrikos, į kurias lietuvių kalba surašyti gimę, susituokę ir mirę asmenys, taip pat yra regionuose vartotų asmenvardžių šaltinis, nes žmonės dažnai buvo įrašyti tuo metu vartotomis jų formomis. Nepriklausomos Lietuvos laikotarpiu registruotų vardų su baigmeniu *-ij-* tyrimas parodė didelę jų regioninių formų įvairovę (Sinkevičiūtė 2021: 169–172). Iš moterų mergautinių pavardžių, fiksuotų 1922–1928 m. Ramygalos RKB santuokos metrikų knygoje, paaiškėjo, kad moterys užrašytos asmenvardžiais su regionui būdingomis priesagomis ir dėl to dalis mergautinių pavardžių turi kitas priesagas nei nusistovėjusios bendrinėje lietuvių kalboje (Sakalauskaitė 2024).

Tirti pasirinktos 1922–1928 m. Ramygalos RKB santuokos metrikų knygoje esančios vyrų pavardės. Tyrimu siekiama aptarti neišlikusias Ramygalos bei jos apylinkių pavardes ir įvertinti jų santykį su dabartiniais asmenvardžiais. Tikslui įgyvendinti kelti uždaviniai: 1) šaltinyje rasti mūsų dienų nepasiekusių pavardžių formas; 2) identifikuoti kitų kamienų ar priesagų pavardes nei fiksuotosios LPŽ ir jas aptarti; 3) nustatyti dabartinių pavardžių regioninius bei grafinius variantus ir juos aptarti.

Tyrimas yra aktualus, nes jo rezultatai yra neišlikusios XX a. pirmosios pusės pavardės bei jų variantai. Iš jų matyti ne tik Ramygaloje bei jos apylinkėse vartotų asmenvardžių ypatumai, bet ir raštininkų įtaka to meto pavardžių formoms. Tai yra vienas iš nedaugelio darbų, skirtų XX a. pirmosios pusės pavardžių, fiksuotų bažnyčių metrikose, analizei (dėl kitų darbų žr. Garliauskas 2012).

Lietuvių pavardžių tyrimai

Lietuvių pavardės tirtos pakankamai daug. Vieni tyrimai skirti pavardžių susidarymo raidai aptarti, kreipiant dėmesį į šaltiniuose užrašytas asmenvardžių formas ir paveldimais tampančių onimų stabilumą (Maciejauskienė 1991). Pavardžių tyrėjams taip pat svarbu nustatyti, kokia tikrinė ir bendrinė leksika tapo paveldimų asmenvardžių pamatu, kokių pavardžių variantų susidarė, kaip šaltinių kalba veikė onimų užrašymus

(Zinkevičius 1977; Maciejauskienė 1991; Ragauskaitė 2005; 2022 ir kt.). Daugiausiai tirti XVII–XVIII a. asmenvardžiai, o XIX a. ir vėlesnio laikotarpio onimams, kai pavardės jau buvo nusistovėjusios, dėmesio skirta mažiau (Maciejauskienė 1993a ir kt.).

Be pavardžių susidarymo analizės (Maciejauskienė 1991), tyrėjai dėmesį dažnai telkia į atskirų arealų asmenvardžių tyrimus – Vilniaus (Zinkevičius 1977), Kauno (Ragauskaitė 2005), Joniškio (Ragauskaitė 2019; 2023), Kėdainių (Ragauskaitė 2022), Punios (Palionis 2003; 2008), Kriaunų (Maciejauskienė 1993b) ir kt. Taip nustatytos tiriamiesiems regionams būdingos asmenvardžių raidos ypatybės, išskirti arealiniai onimų bruožai. Tokia istorinių onimų analizė leidžia susitelkti į tos pačios giminės asmenų užrašymus ir išskirti dėl vietos tarmės, vartotų kalbų, dėl raštininkų, šaltinio rašymo tradicijų susidariusius onimų variantus, identifikuoti giminės narius.

Nagrinėdami lietuvių pavardės pradžių davusius asmenvardžius daugelis tyrėjų dažniausiai siekė identifikuoti jų kilmę (Zinkevičius 1977; Ragauskaitė 2005; 2022 ir kt.). Onimų struktūros tyrimai leido išskirti lietuvių kalbai būdingus jų elementus, parodant kitų kalbų įtaką (Zinkevičius 1977; Ragauskaitė 2005; 2022 ir kt.). Iš atskirų arealų asmenvardžių išryškėjo ne tik onimų kaita, bet ir anksčiau vartoti asmenvardžiai. Jie yra svarbūs onimų kilmės, sandaros tyrimams bei papildė asmenvardžių inventorių.

Pavardžių tyrėjai siekė atskirti vietos gyventojų ir atvykėlių onimus (Sinkevičiūtė, Račickaja 2014), norėdami ištirti imigrantų asmenvardžių įtaką lietuvių pavardėms. Tais atvejais, kai šaltiniuose užrašyti ne lietuvių tautybės asmenys, jų onimai atskiriami ir aptariami jų bruožai (Ragauskaitė 2005; 2022). Taip nustatytos ne tik kitų kalbų asmenvardžių ypatybės, bet atskyrus vietos gyventojų onimus identifikuoti jų bruožai, akcentuojant lietuviškumą.

Atlikta ir sisteminių dabartinių lietuvių pavardžių tyrimų. Aleksandras Vanagas (1982) išskyrė pagrindines pavardžių grupes pagal kilmę ir darybą, tyrė iš dažniausių krikščioniškų vardų atsiradusias pavardes (Vanagas 1974; 1977; 1980; 1983). Vėliau buvo parengtas LPŽ, kuriame sutelkti paveldimi lietuvių asmenvardžiai su lokalizacijomis, pagal sandarą nurodyti jų ryšiai su kitomis pavardėmis, pateikti kilmės ir darybos aiškinimai. Naudojant LPŽ duomenis, ištirtos trumpinių, atsiradusių iš lietuvių dvikamienių vardų, kilmės pavardės ir jų sandara (Sinkevičiūtė 2006). Zigmas Zinkevičius (2008) pagal LPŽ onimus, jų inventorių praplėtęs paties tirtų istorinių šaltinių asmenvardžiais, išskyrė lietuvių asmenvardžių grupes ir aptarė jų kilmę. Vis dėlto Zinkevičiaus (2008) darbas yra problemiškas dėl dalies asmenvardžių, patikimiau sietinų su kitų kalbų onimais, kilmės interpretacijų, kurios neigiamai paveikė vėlesnius darbus (Sinkevičiūtė 2010; 2019 ir kt.).

Taigi lietuvių pavardės plačiausiai tirtos jų susidarymo ir raidos aspektais. Atskirų regionų onimų analizė dar laukia tyrėjų, kad būtų išskirti tų arealų asmenvardžiams būdingi bruožai ir atrasti nefiksuoti asmenvardžiai. Ypač tyrėjų dėmesio reikia bažnyčių metrikų knygoms, kurios yra vienas pagrindinių lietuvių vardyno šaltinių (Garliauskas 2012: 68).

Tyrimo medžiaga ir metodika

Pavardės rinktos iš 1922–1928 m. Ramygalos RKB santuokos metrikų knygos, publikuotos svetainėje epaveldas.lt¹ (žr. šaltinių sąrašą). Tiriamąją metriką sudaro 50 numeruotų lapų, ji turi 1982 m. parengtą sąrašą-rodyklę, kur nurodyti užrašymo metai ir puslapiai, pridėtas spausdintas susituokusiųjų sąrašas. Pirmasis metrikų knygos įrašas darytas 1922 m. sausio 17 d., paskutinis – 1928 m. lapkričio 20 d. Knygoje yra numeruoti 297 santuokų įrašai: 1922 m. – 65, 1923 m. – 55, 1924 m. – 78, 1925 m. – 58, 1926 m. – 29 ir 1928 m. – 12 įrašų. Deja, metrikų knygoje 1927 m. fiksuoti duomenys neišliko, nepilni yra 1926 m. ir 1928 m. įrašai. Kaip matyti iš rašysenos, Ramygalos RKB santuokos metrikų knygą rašė penki nenurodyti raštininkai. Pirmasis raštininkas metriką pildė nuo 1922 m. sausio iki 1924 balandžio (171 įrašas), antrasis – nuo 1924 m. gegužės iki rugsėjo (16 įrašų), trečiasis – nuo 1924 m. spalio iki lapkričio (5 įrašai), ketvirtasis – 1924 m. lapkritį (5 įrašai), penktasis – nuo 1925 m. sausio iki 1928 m. lapkričio (99 įrašai).

Didžioji dalis metrikų knygos pavardžių užrašytos įskaitomai. Įrašuose vartotos ne tik dabartinei lietuvių kalbai būdingos raidės. Visi raštininkai raidę *k* rašė slavų kalboms įprastu būdu – κ^2 . Kartais vietoj įprastos *Ž* vartota lenkų kalbos raidė *Z*: ją nuosekliai rašė antrasis ir ketvirtasis raštininkai, pirmasis ir penktasis – pramaišui, o trečiojo raštininko užrašytuose asmenvardžiuose ši raidė nepasitaikė. Be aptartų ypatybių, kitų specifinių raidžių perteikimo bruožų pavardžių įrašuose nėra.

Tiriamosios metrikos medžiaga sutikrinta su Lietuvos valstybės istorijos archyve saugomomis Panevėžio dekanato jungtinių nuorašų knygomis (žr. šaltinių sąrašą). 1922–1928 m. sudarytų santuokų nuorašai yra atskirose kiekvieniems metams skirtose knygose. Jose randami Panevėžio Petro ir Povilo, Panevėžio Stanislovo, Naujamiesčio, Upytės, Truskavos, Ramygalos, Uliūnų, Krekenavos ir kitų Panevėžio dekanato bažnyčių santuokų įrašai. Visų knygų pradžioje pridėta bažnyčių pavadinimų rodyklė ir rankraštiniai atitinkamoje parapijoje susituokusiųjų sąrašai. Tyrime, kai nuorašų pavardžių formos skyrėsi nuo originalo, pagrindinėmis laikytos originale užrašytos formos.

Nuorašuose yra ir Ramygalos RKB santuokos metrikų knygoje neišlikę įrašai, todėl tyrimo medžiaga papildyta 207 įrašais: 1926 m. – 52 įrašais, 1927 m. – 98 įrašais, 1928 m. – 57 įrašais. Kaip matyti iš rašysenos, 1922–1928 m. nuorašus darė keturi kiti nežinomi raštininkai. 1926–1928 m. nuorašai greičiausiai daryti nurašant penktojo Ramygalos RKB santuokos metrikų knygos raštininko įrašus, o 1922 m., 1923 m. ir dalies 1924 m. – pirmojo, 1924 m. likusios dalies – antrojo, trečiojo ir ketvirtojo, 1925 m. – penktojo raštininkų.

¹ <https://www.epaveldas.lt/preview?id=1121%2F1%2F13>

² Tokiam raidės formos vartojimui įtakos galėjo turėti kirilika, kurią vartojo metrikų knygų surašytojai kuniagai studijuodami Peterburge. Kita vertus, dr. Birutės Kabašinskaitės nuomone, tai gali būti ir manieringas didžiosios raidės mėgdžiojimas.

Eilės Nr.	Diena	Kada palaiminta moterystės rišys, kada buvo užsakai, kur ir kas palaimino. Ar buvo išreikšta sutikimas.	Jaunojo ir jaunosios vardas, pavardė, užsiėmimas, prisirašymo ir gyvenimo vieta, parapija ir amžius.	Jaunojo ir jaunosios tėvų vardai ir pavardės. Liudytojų vardai ir pavardės.
6.	29.	Turintais dešimtim tai dvidešimt ketvirtais metais, ausio dvidešimt devinta diena, užsakam iegy 6, 13 ir 20 sausio. m. ir nakiradus klū- eiu Ramygalos bažny- čioje, ten bažnyčios Kir- kas r. m. bažnyčios, abie- pusiu išreikšus sutiki- ma, palaimino moter- ystės r. m.	Antano Padzevičiaus jaunikio, 24 metų, iau- džio, šukėlio, so- džiaus, ir Agnietės Kaupaitės, mergaitės. 25 metų, užsiimančios šio darbo, šokė- sodžiaus, abiejų Pa- mygalos valsčiaus ir parapijos.	Jaunojo tėvai: Ado- nas Padzevičius ir Apolonija Stri- kulytė. Jaunosios tėvai: Zigmas Kau- pas ir Ona Bart- kaijė. Liudytojai: Kazimieras Pad- zevičius, Juozas Pa- lėliūnas, Bronislo- vas Kaupys, Japota Japomocel ir kiti.

1 pav. Fragmentas iš 1922–1928 m. Ramygalos RKB santuokos metrikų knygos

Registruojant santuoką metrikų knygoje, nurodyti susituokiančiųjų vyro ir moters vardai, pavardės, statusas, amžius, veikla (vyrų dažniau, kelis kartus minėta ir moterų), prisirašymo ir gyvenamoji vieta, parapija. Taip pat užrašyti jaunųjų tėvų ir santuokos liudytojų vardai bei pavardės. Besituokiančiųjų motinos užrašytos mergautine pavarde, prierašu *netekėjusi* išskirtos nesusituokusios moterys. Liudytojai užrašyti vardu arba pirmąja vardo raide ir pavarde, liudytojos užrašytos iš sutuoktinio pavardės padarytu asmenvardžiu. Prie kiekvieno santuokos registracijos įrašo nurodyti jungtinių metų, mėnuo ir diena, užsakų data, bažnyčia, kurioje vyko santuoka, bei ją palaiminęs kunigas (žr. 1 pav.).

Ne visi santuokų įrašai yra vienodi. Pasitaikė atvejų, kai nebuvo užrašyta jaunųjų gyvenamoji vieta, amžius ar veikla, o sutuoktiniams išsituokus, tai pažymėta vėlesniais metais. Antrą kartą ištekančias moteris įprasta užrašyti pavarde pagal pirmąjį vyrą, prierašu *našlė* pažymint socialinę statusą. Antrą kartą vedančių vyrų statusas pažymimas prierašu *našlys*.

Visuotinio Lietuvos gyventojų surašymo duomenimis (Stulginskis, Galvanauskas 1923: 22), 1923 m. Ramygalos valsčiuje gyveno 10 970 žmonių. 92,7 proc. gyventojų sudarė lietuviai, 4,4 proc. – žydai, 2,2 proc. – lenkai, 0,7 proc. – rusai, vokiečiai, latviai, baltarusiai. Dialektologų duomenys taip pat rodo, kad Ramygalos šnektos plotas lietuvių kalbos atžvilgiu yra vienalytis (Geržotaitė 2017: 171–173). Duomenų, kad susituokiantieji yra ne lietuviai, metrikų knygoje nėra, taigi darytina išvada, jog analizuoti asmenvardžiai – lietuvių.

Tirtame šaltinyje fiksuotos 1629 (kartu su pasikartojusiomis) vyrų pavardės, kurios papildytos 979 (kartu su pasikartojusiomis) neišlikusių įrašų pavardėmis iš nuorašų³. Sudarius šaltinio pavardžių korpusą, išrašyti onimai sugretinti su LPŽ asmenvardžiais, siekiant identifikuoti neišlikusias pavardes.

Iš viso rastos 209 neišlikusios pavardės (kartu su pasikartojusiomis). Jos tirtos įprastais onomastikos metodais, kreipiant dėmesį į asmenvardžių sandarą, paplitimą ir užrašytą formą. Pavardžių formos taip pat analizuotos pagal tiriamajam ir gretimiems arealams būdingus kalbos bruožus, vertinti onimų užrašymo ypatumai, atsiradę dėl atskirų raštininkų. Dėl to tiriamieji asmenvardžiai buvo išskirti į grupes pagal jų formas, atsižvelgus į pavardžių leksines, morfologines, dialektologines ir grafines ypatybes.

Pirmiausia išskirtos neišlikusių kamienų ar kitų priesagų pavardės nei fiksuotosios LPŽ. Neišlikusių kamienų pavardės yra nefiksuotos tarp paveldimų lietuvių asmenvardžių, o jų pamatiniai kamieniai, tokiu kamieniu laikant reikšminę pavardės dalį, perimtą iš pamatu tapusio onimo ar apeliatyvo, nėra paliudyti kitose lietuvių pavardėse. Asmenvardžiai, kurie turi kitose lietuvių pavardėse pasikartojusius pamatinius kamienus, bet skiriasi priesagomis, taip pat yra unikalūs, nes tokių formų pavardės nefiksuotos vardyne. Šie onimai laikyti morfologiniais pavardžių variantais. Tais atvejais, kai dabartiniame lietuvių vardyne formos atitikmens neturinti pavardė kartu rodė regiono kalbos ar raštininko užrašymo bruožus, ji buvo priskirta šiai grupei dėl unikalios jos formos.

Į kitą grupę išskirtos pavardės, kurių forma atspindi regiono kalbos ypatybes, o tos pačios formos pavardė be regiono kalbos ypatybių yra fiksuota LPŽ. Šie onimai laikyti regioniniais asmenvardžių variantais. Į trečią grupę išskirtos pavardės, kurių forma atspindi raštininkų grafines ypatybes, o jų neturinti tos pačios formos pavardė fiksuota LPŽ. Šie asmenvardžiai laikyti grafiniiais pavardžių variantais. Kai onimas turėjo ne tik regiono kalbos, bet ir grafinių ypatybių, jis buvo priskirtas prie regioninių variantų, nes jie susidarė dėl dėsningų kalbos pokyčių. Antroji ir trečioji grupės išskirtos sąlygiškai, nes dalies jų onimų susidarymo priežasčių – ar jie rodo regiono kalbos, ar raštininko ypatybes – atskirti negalima. Kita vertus, negalima atmesti minties, kad kai kurios pavardžių formos gali turėti ir dėl ankstesnio asmenvardžių slavinimo nusistovėjusią formą, kuria buvo įrašyti į metrikų knygą.

Tiriant neišlikusias pavardes, siekta nustatyti, ar jų kamienų ir formų asmenvardžiai yra paplitę Ramygalos bei jos apylinkių areale. Dėl to metrikos pavardės gretintos su LPŽ esančiomis Ramygalos bei jos apylinkių arealo pavardėmis, atsisakius atvykėlių pavardžių. Tiriamojo arealo onimams priskirtos iki ~30 km nuo Ramygalos nutolusių vietovių pavardės, kurios pagal LPŽ fiksuotos Dotnuvoje (Kėdainių r.), Kėdainiuose, Krekenavoje (Panevėžio r.), Naujamiestyje (Panevėžio r.), Pagiriuose (Kėdainių r.), Panevėžyje, Raguvoje (Panevėžio r.), Ramygaloje (Panevėžio r.),

³ Į bendrą skaičių netrauktos neįskaitomai užrašytos pavardės.

Surviliškyje (Kėdainių r.), Siesikuose (Ukmergės r.), Šėtoje (Kėdainių r.), Taujėnuose (Ukmergės r.) ir Vadokliuose (Panevėžio r.)⁴. Aptariant asmenvardžius pavardės teiktos su šių vietovių nuorodomis, prie kitų pavardžių nuorodos nerašytos. Pavardės iš metrikos nekirčiuotos, nurodytas pasikartojusių pavardžių skaičius. Su metrikos onimais gretintos pavardės kirčiuotos pagal LPŽ, prie vietovės nuorodos pateikus žodyno nurodytą šeimų skaičių.

Didžioji dalis tiriamojo Ramygalos, jos apylinkių arealo pavardžių priklauso rytų aukštaičių panevėžiškių pietinei atšakai. Kita jų dalis (pavardės, kurios registruotos Dotnuvoje, Kėdainiuose ir Šėtoje) priklauso vakarų aukštaičių šiauliškių pietrytinei daliai; tai yra vidurio aukštaičiai, anksčiau minėti Kazimiero Jauniaus ir Antano Salio tarmių klasifikacijoje. Kadangi Ramygalos šnekta „yra palyginti lengvai paveikiama kitų kalbinių sistemų – gretutinių tarmių ar bendrinės kalbos“ (Meiliūnaitė 2016: 4), dėl to pavardės gali rodyti ne tik rytų aukštaičių panevėžiškių ir vakarų aukštaičių šiauliškių, bet ir gretimų arealų (rytų aukštaičių anykštėnų ir kt.) bruožus.

Tyrimo rezultatai

1. Neišlikusių kamienų ar kitus baigmenis turinčios pavardės

Tiriant 1922–1928 m. Ramygalos RKB santuokos metrikų knygos asmenvardžius rasta pavardžių, kurios nėra fiksuotos lietuvių vardyne. Tokios pavardės sudaro ~0,7 proc. visų Ramygalos RKB santuokos metrikų knygos pavardžių.

Viena rasta pavardė turi dabartiniame lietuvių vardyne nefiksuotą kamieną – *Žlioga*, sietiną su lie. *žliogti*, *žliogia* „smarkiai lyti, pliaupti“ (LKŽe). Asmenvardis yra unikalus, nes papildė baltiškų onimų inventorių (dėl jo žr. Zinkevičius 2008). Ši pavardė rodo, kad ir XX a. pirmosios pusės metrikose galima rasti mūsų dienų nepasiekusių asmenvardžių.

Daugelis neišlikusių pavardžių yra lietuvių asmenvardyne užfiksuotų pamatinių kamienų pavardės, kurios turi kitas priesagas. Didelės jų dalies pamatiniai kamieniai paliudyti kitų baigmenų Ramygalos, jos apylinkių arealo pavardėse, kurių dauguma kartojasi ir tirtose metrikose, o maža jų dalis sutapo su kitose Lietuvos vietovėse fiksuotų pavardžių kamieniais.

Vienais atvejais asmenvardžiai turi tuos pačius pamatinius kamienus kaip ir dabartinės Ramygalos, jos apylinkių arealo pavardės, kurios skiriasi priesagomis. Dažniau šaltinyje fiksuotos neišlikusios pavardės užrašytos su patroniminėmis priesagomis, plg. *Čin-ėnas* ir db. pvd. *Čin-ikas* Kdn 9, Nj, Pg 3, Rm 7, Ssk, kuri fiksuota ir

⁴ Toliau vartojamos vietovių santrumpos: Dt – Dotnuva, Kdn – Kėdainiai, Krkn – Krekenava, Nj – Naujamiestis, Pg – Pagiriai, Pn – Panevėžys, Rg – Raguva, Rm – Ramygala, Srv – Surviliškis, Ssk – Siesikai, Št – Šėta, Tj – Taujėnai, Vad – Vadokliai.

metrikoje, *Kučiuk-aitis* ir db. pvd. *Kučiuk-as* Rm 7, *Laurik-anis*⁵ ir db. pvd. *Laurik-ėnas* Vad, *Liudvik-onis* ir db. pvd. *Liudvik-ėnas* Vad. Neiškikusi pavardė turi deminutyvinę priesagą, plg. *Pras-utis* ir db. pvd. *Pras-ėvičius* Kdn. Pasitaikė pavardžių su kitomis priesagomis, plg. *Žad-ikis* ir db. pvd. *Žad-eikis* Dt, *Voit-ečius*⁶ (dėl <o> vietoj <a> žr. toliau) ir db. pvd. *Vait-ėlis* Pg 2, Rm 7, Vad 4, pastaroji fiksuota ir metrikoje, taip pat *Vait-ónis* Pn. Neiškikę asmenvardžiai turi slaviškas priesagas, plg. *Dambr-acka* ir db. pvd. *Dambr-áuskas* Dt 2, Kdn 2, Krkn 9, Nj 11, Pn 5, Rgv 2, Rm 4, Srv, kuri fiksuota ir metrikoje, *Dambr-ickas* Rm, *Dambr-ickis* Rm, *Dirž-evičius* 2⁷ ir db. pvd. *Dirž-áuskas* Rgv, Tj, *Dirž-is* Pn. Užrašyta asmenvardinės priesagos neturinti pavardė, plg. *Akel-as* ir db. pvd. *Akel-aitis* Krkn 2.

Asmenvardžių pamatiniai kamienai kartojasi kitų Lietuvos vietovių pavardėse. Šios pavardės yra priesaginės, plg. *Bielvič-iauskas*, kurios kamienas galėjo susidaryti perdirbus ar klaidingai užrašius antrinę dvikamienį asmenvardį (jį žr. toliau), ir db. pvd. *Bulvičius*, *Kes-ionis* ir db. pvd. *Kes-iúnas*, *Kes-ėvičius*, *Krešk-evičius* 2, kurios kamieno *e* atspindi nekirčiuotoje pozicijoje panevėžiškių platinamą trumpąjį balsį *i* (Zinkevičius 1966: 66), ir db. pvd. *Krišk-à*, *Mer-ekis* ir db. pvd. *Mer-ėckas*, *Mer-ėvičius*, *Vikšt-elė* ir db. pvd. *Vikšt-a*.

Taigi neišlikusio kamieno pavardė *Žlioga* rodo, kad tokių asmenvardžių pasitaiko ir XX a. pirmosios pusės bažnyčių metrikose. Tai patvirtina šių šaltinių svarbą pavardžių istorijos tyrimams. Metrikoje dažnesnės tų pačių kamienų, kuriuos turi paveldimi regiono asmenvardžiai, pavardės, kurios fiksuotos su kitomis priesagomis, gali atspindėti anksčiau buvusią didesnę to paties kamieno onimų įvairovę. Taip pat dalis kitas priesagas turinčių pavardžių, kurių kamienai kartojasi paveldimuose regiono asmenvardžiuose, gali liudyti tuo metu regione vartotą kitokią pavardės formą. Tokių atvejų yra LPŽ, kai prie pavardės nuorodyta, kad žmonės vadina kitaip, pvz., *Kriaučiúnas* Pn 13, tačiau dvilyka žmonių vadina *Kriaučiānas*, *Stakėnas* Pn 2, tačiau žmonės vadina *Stākē*. Nors pavardžių formos ir buvo nusistovėjusios, bet pasitaikė asmenvardžių, kuriuos žmonės vartojo kita forma.

Kita vertus, kitokias pavardžių priesagas dėl jiems vieniems žinomų aplinkybių galėjo užrašyti metrikas rašę raštininkai, ypač turint omenyje faktą, kad tos pačios giminės narių priesagos varijavo ir ankstesnių amžių užrašymuose (Maciejauskienė 1991; Ragauskaitė 2005 ir kt.). Tokie atvejai gali rodyti, kad pavardės kamienas yra laikomas pagrindine pavardės dalimi, priesaga – fakultatyviu onimo elementu (Sinkevičiūtė 2007: 362).

⁵ -*anis* laikomas priesagos -*onis* variantu. Dėl <a> vietoj <o> žr. toliau.

⁶ Kituose Lietuvos regionuose fiksuotos pavardės su *voit-*, plg. db. pvd. *Voitónis* ir kt.

⁷ Metrikų knygoje minimi atvykėliai tėvas ir sūnus iš Troškūnų valsčiaus.

2. Regioniniai dabartinių lietuvių pavardžių variantai

XX a. pradžios šaltinyje fiksuoti regioniniai Ramygalos bei jos apylinkių arealo, taip pat kaimyninių arealų kalbos ypatybes rodantys pavardžių variantai. Iš tirtų asmenvardžių jie sudarė ~3,7 proc. metrikų knygos onimų. Didelė dalis regioninių pavardžių variantų turi 1922–1928 m. Ramygalos RKB santuokos metrikų knygoje fiksuotas tos pačios sandaros asmenvardžių formas, kurios sutampa su LPŽ esančiomis šio regiono pavardėmis.

Regioniniai pavardžių variantai dažnai atspindi rytų aukštaičių, taip pat ir panevėžiškių šnektos, bruožus. Vienas ryškesnių atvejų – dvigarsis *un* vietoj *an* (Zinkevičius 1966: 99; Meiliūnaitė 2016: 4), plg. *Runkela*, *Runkelė*, *Runkelis* (dėl *-is* žr. toliau)⁸ ir db. pvd. *Rankėlė* Kdn, Nj 2, Rm 8, Št, kuri fiksuota ir metrikų knygoje. Pavardės *Runkela* galūnė šalia minėtos metrikoje fiksuotos db. pvd. *Rankėlė* Kdn, Nj 2, Rm 8, Št rodo nepalatalizuotą junginį *lę* (Zinkevičius 1966: 158; Meiliūnaitė 2016: 4). Su *on* vietoj *an* užrašyta pavardė atspindi šio dvigarsio tarimą vakarinėje panevėžiškių tarmės dalyje (Zinkevičius 1966: 99–100; Geržotaitė 2017: 176), plg. *Ronkelė* 2⁹ ir db. pvd. *Rankėlė* Kdn, Nj 2, Rm 8, Št, fiksuota metrikoje. Pavardėse pastebėtas, kaip ir daugeliui rytų aukštaičių, panevėžiškiams būdingas dvigarsio *in* vietoj *en* vartojimas (Zinkevičius 1966: 99; Meiliūnaitė 2016: 4), plg. *Švindrevičius* ir db. pvd. *Švendrāvičius* Rm.

Kiti onimai rodo trumpųjų balsių pailginimą kirčiuotame skiemenyje, būdingą rytų ir daliai vakarų aukštaičių (Zinkevičius 1966: 66–67, 19 žml.; Meiliūnaitė 2012: 5), plg. *Liūžinas* ir db. pvd. *Liūžinas* Kdn 20, Krkn 2, Rm, Št 5, *Žvybas* 13 ir db. pvd. *Žvibas* Rm 10, kuri fiksuota ir metrikoje. Greičiausiai pailgintą trumpąjį balsį *i* kirčiuotame skiemenyje atspindi metriko pavardė *Kirkylas*, nors šio arealo pavardė LPŽ pateikta nekirčiuota, plg. db. pvd. *Kirkilas* Kdn 3. Kitos galūnės pavardė, būdinga šiam arealui, plg. db. pvd. *Kirkylà* Dt, Št, turi *y*, kuri, manytina, buvo apibendrinta pagal pailgintas kirčiuotas formas su *-as*, kas pagrindžia pailgintą trumpąjį balsį *i* kirčiuotame metriko pavardės *Kirkylas* skiemenyje.

Pavardės balsis *o* atspindi šiaurinių panevėžiškių platinamą nekirčiuotos pozicijos *u* (Zinkevičius 1966: 66, 19 žml.), plg. *Zulomskis* ir db. pvd. *Zuluṁskis* Rm 2¹⁰. Prieškirtiniame skiemenyje *i* gali būti užrašytas *e* taip pat dėl platinimo (Zinkevičius 1966: 66, 19 žml.), plg. *Geniotas* 2¹¹ ir db. pvd. *Giniōtas* Rm, *Oreška* 2 (dėl <o> vietoj <a> žr. toliau) ir db. pvd. *Ariškà* Pn.

Arealui būdinga nekirčiuoto prieškirtinio *ie* monoftongizacija (Zinkevičius 1966: 88, 61 žml.; Meiliūnaitė 2016: 5) gali būti matoma iš kamiene užrašyto *e*, plg. *Moteka*¹²

⁸ Kituose Lietuvos regionuose fiksuotos pavardės su *runk-*, plg. db. pvd. *Runkauskis* ir kt.

⁹ Kituose Lietuvos regionuose fiksuotos pavardės su *ronk-*, plg. db. pvd. *Ronkāitis* ir kt.

¹⁰ LPŽ duomenimis, šiame areale yra keli šios pavardės variantai, plg. *Zalomskis* Pn, *Zolōmskis* Nj 3, *Žalumskis* Pn (žm. vad. *Zalōmskis*), o forma *Zalomskis* patikimai fiksuota ir metrikoje.

¹¹ Metrikoje minimas jaunikis ir jo tėvas Geniotai yra atvykėliai iš Mažeikių.

¹² Kituose Lietuvos regionuose fiksuotos pavardės su *motek-*, plg. db. pvd. *Motekāitis* ir kt.

ir db. pvd. *Motiekà* Pn 11. Tikėtina, kad su *e* vietoj kirčiuoto *ie* užrašyta pavardė, plg. *Veštautas* ir db. pvd. *Vištautas* Rm 2, kuri paliudyta ir metrikoje, galėjo atsirasti apibendrinus tame pačiame įrašė nurodytos moters pavardės *Vėštautaitė*, kurioje užrašyta *ė* rodo nekirčiuoto *ie* monoftongizaciją (Zinkevičius 1966: 88), pradžią. Kita vertus, forma su *veš-* galėjo atsirasti ir dėl rikto.

Pasitaikė atvejų, kai vietoj *o* užrašytas *a* greičiausiai rodo tariamą *ā*, kuris kaip matyti iš Zinkevičiaus (1970: 240) atliktos M. Petkevičiaus katekizmo, parašytos Kėdainių krašto tarme, kalbos analizės buvo būdingas šiam arealui, kaip ir kaimynams rytų aukštaičiams anykštėnams (Zinkevičius 1966: 69, 28–29 žml.). Tokie atvejai yra *Palilianis* ir db. pvd. *Paliliónis* Nj 3, Pn 6, *Povilianys* (dėl *-ys* žr. toliau) ir db. pvd. *Poviliónis* Kdn 4, *Salogubas* ir db. pvd. *Sologubas* Kdn, Nj 2, kurių LPŽ pateiktos formos yra ir fiksuotos metrių knygoje (taip pat pvd. *Laurikanis*, žr. anksčiau). Kita vertus, balsis *o* vietoj *a* onimuose galėjo atsirasti nusistovėjęs ankstesniais amžiais suslavintoms pavardžių formoms (Maciejauskienė 1991: 172; Ragauskaitė 2005: 61 ir kt.).

Vietoj *m* pavardėje užrašytas *n* atspindi priebalsių psichoakustinį artimumą, minimą Kačiuškienės (2006: 117) šiaurės panevėžiškių tarmės priebalsių audiciniame tyrime, plg. *Zalonskis* ir db. pvd. *Zalomskis* Pn, kuri fiksuota ir metrikoje¹³. Raidė <ch> vietoj <k> galėjo būti įrašyta skolintoje pavardėje dėl hiperkorekcijos, nes priebalsis <ch> vartojamas svetimos kilmės žodžiuose (Jablonskis 1922 [1997]: 6), plg. *Vižichauskas* 2 ir db. pvd. *Vižikáuskas* Krkn, Rm, Št, kuri paliudyta ir metrikoje.

Prieš samplaiką *sk* įterpto *t* rezultatas *ck* (Zinkevičius 1966: 193) matomas iš regiono pavardžių, plg. *Galauckas* (dėl nežymėto minkštumo ženkle žr. toliau) ir db. pvd. *Galiáuskas* Pg, Pn 6, Rm 3, *Petrauckas* ir db. pvd. *Petráuskas* Dt 6, Kdn 7, Krkn 11, Nj 19, Pn 63, Rgv 2, Rm 6, Srv 16, Št 8, Tj, kurių formos su *-skas* fiksuotos ir metrikoje, taip pat plg. *Sabauckis* (dėl <s> vietoj <š> žr. toliau) ir *Šbauskis* Pn 3, kurios forma metrikoje nefiksuota.

Asmenvardžių (*i*)*ja* kamieno variantus su galūnėmis *-ys* ir *-is* (Zinkevičius 1966: 216–217) rodo su senesne ir autentiškesne galūne *-ys* užrašytos pavardės. Daugelis šių pavardžių turi metrikoje užrašytą variantą su galūne *-is* kaip ir fiksuotasis regione, plg. *Belužys* 2 ir db. pvd. *Belūžis* Rm 4, *Gurskys* ir db. pvd. *Gūrskis* Nj 5, Rgv, Rm 3, *Guřskis* Pn 31, *Jakaitys* ir db. pvd. *Jakáitis* Kdn 2, Krkn 2, Pg 3, Pn 5, Rm 19, Srv, Ssk, Št 3, Vad, *Jospaitys*, kur nekirčiuotas *uo* monoftongizuotas ir užrašytas *o* (Zinkevičius 1966: 87)¹⁴, ir db. pvd. *Juōspaitis* Pn 3, Rgv 3, *Kerulys* 23 ir db. pvd. *Kerūlis* Kdn 3, Krkn, Pg, Pn 7, *Kluonys* 2 ir db. pvd. *Kluōnis* Pn 3, Rm, *Liberys* 4 ir db. pvd. *Liberis* Kdn 4, Krkn 2, Pn 5, Rm 26, Srv, *Mačiulys* ir db. pvd. *Mačiūlis* Kdn 2, Nj 2, Rgv 2, Rm, Tj, Vad, *Miškinys* ir db. pvd. *Miškinis* Kdn 2, Pg, Pn 8, Rgv 2, Rm 3, Srv, Ssk, Tj 11, Vad 9, *Nemekšys* (greičiausiai vietoj <ei> yra <e>

¹³ Dar žr. 10 išnašą.

¹⁴ Kituose Lietuvos regionuose fiksuotos pavardės su *josp-*, plg. db. pvd. *Josponis* ir kt.

dėl rikto) ir db. pvd. *Nemeikšis* Krkn 2, Nj 4, Pn, Rm 4, Vad, *Pratusys* 3 ir db. pvd. *Pratūsis* Rm 2, *Rasiulys* ir db. pvd. *Rasiūlis* Krkn, Nj 2, Pn 9, Rm 4, *Vaitelys* ir db. pvd. *Vaitėlis* Pg 2, Rm 7, Vad 4, *Zopelys* ir db. pvd. *Zōpelis* Nj 11, Rm (taip pat pvd. *Povilianys*, žr. anksčiau). Pasitaikė atvejų, kai metrikoje fiksuoto varianto su *-is* nėra, plg. *Čielys* ir db. pvd. *Čiėlis* Pn 4, Rgv, Rm 3, *Stunbrys*, kurios šaknyje užrašyta <n> vietoj <m> yra dėl priebalsių psichoakustinio artimumo (Kačiuškienė 2006: 117), ir db. pvd. *Stuñbris* Pn. Greičiausiai prie šių asmenvardžių galima priskirti metrikoje paliudytą pavardę *Viknys*, šalia db. pvd. *Viknis*.

Su galūne *-is* užrašyti asmenvardžiai taip pat gali rodyti variantišką kamieno (*i*)*ia* galūnę šalia *-ys* (Zinkevičius 1966: 216–217), plg. *Plėštis* 2 ir db. pvd. *Plėštys* Krkn 11, *Sagatis* ir db. pvd. *Sagatys* Kdn, Krkn, Srv 9, nors LPŽ esančios formos metrikoje ir nepaliudytos. Su *ū* užrašyta pavardė, plg. *Žūdys* ir db. pvd. *Žudys* Rgv, Rm 5, Tj 3, Vad 2, kuri užrašyta ir metrikoje, gali atspindėti pagal kitus pavardės linksnius apibendrintą formą, kur šaknies balsis yra kirčiuotas ir pailgėjęs (Zinkevičius 1966: 66–67, 19 žml.; Meiliūnaitė 2012: 5). Pridurtina, kad LPŽ autoriai prie pvd. *Žudys* Rm 5 nurodė, kad žmonės vadina *Žūdis*.

Galima spėti, kad regione yra pavardžių, užrašytų su skirtingomis galūnėmis dėl kamienų mišimo. Vienu atveju galūnių *-is* ir *-ė* pavardės gali rodyti (*i*)*ia* ir *ē* kamienų svyravimą (Zinkevičius 1966: 219–220), plg. *Runkelis* (dėl *un* vietoj *an* žr. anksčiau) ir db. pvd. *Rankėlė* Kdn, Nj 2, Rm 8, Št, kuri paliudyta ir metrikoje¹⁵. Įdomų minėtų kamienų sąveikos atvejį atspindi *Kancia* 4 ir db. pvd. *Kāncė* Rm 8, *Kiaunia* 3 ir db. pvd. *Kiāunė* Kdn, Krkn 13, Nj 9, Pn 2, kurių abi formos su galūne *-ė* fiksuotos ir metrikoje, tačiau jaunikų užrašymai rodo gen. sg. *Kancio*, *Kiaunio*. Nom. sg. pavardžių formos su galūne *-ia* laikytinos *ē* kamieno formomis, dėl tarmės turinčiomis sutrumpintą ir paplatiną galūnės balsį (Zinkevičius 1966: 119–120), o abu kilmininkai pavartoti (*i*)*ia* kamieno. Tai galėtų rodyti, kad turėtos gretiminės *ē* ir (*i*)*ia* kamieno pavardžių formos, vartotos pramaišui (neatmestina, kad jas individualiai į vieną paradigmą sujungė metrikų raštininkai). Kitu atveju galima matyti svyravimą tarp *ā* ir *ē* kamienų daiktavardžių (Zinkevičius 1966: 229), plg. *Dirka* ir db. pvd. *Dirkė* Nj 2, Pn 8, kuri nepaliudyta metrikoje¹⁶.

Aptarti regioniniai dabartinių pavardžių variantai dažniausiai atspindi rytų aukštaičių panevėžiškių tarmės, kuriai priklauso didžioji dalis Ramygalos, jos apylinkių pavardžių, bruožus. Šie asmenvardžiai rodo, kad asmenys į bažnyčios metrikas užrašyti taip, kaip jie buvo tariaami vietos gyventojų (žr. Jablonskis 1917 [1934]: 188). Dėl to dalis XX a. pirmosios pusės metrikų pavardžių formų skiriasi nuo nusistovėjusių dabarties pavardžių. Tuo remiantis XX a. pirmosios pusės metrikų

¹⁵ Zinkevičius (1966: 229) mini atvejus, kai Siesikuose fiksuoti *ē* kamieno daiktavardžiai *dalġė*, *krapšė* vietoj (*i*)*ia* kamieno daiktavardžių.

¹⁶ Zinkevičius (1966: 229) mini atvejį, kai Pagiriuose fiksuotas *ē* kamieno daiktavardis *terbė* vietoj įprasto *ā* kamieno daiktavardžio.

asmenvardžius reikia vertinti atsargiai, nes dalis jų rodo dėsningas regiono šnektų ypatybes ir atspindi jų formos nestabilumą.

Be fonetinių ypatybių, į akis krenta plačiai paliudytas kamieno (i)ja pavardžių galūnių -ys ir -is variantiškumas. Didelė įvairovė asmenvardžių su -ys, kurie ir dabartinėse pavardėse, ir metrikoje turi paliudytą formą su -is, rodo reiškinių masiškumą. Vertinant retus variantus, plg. *Dirka* ir *Dirkė*, *Runkelis* ir *Rankelė*, galima manyti, kad su kitomis galūnėmis užrašytos pavardės nei esančios LPŽ galėjo atsirasti ir dėl raštininkų riktų ar savivalės. Tai gali rodyti, kad pavardės galūnė, kaip priesaga, nėra toks svarbus elementas kaip kamienas (žr. anksčiau).

3. Grafiniai dabartinių pavardžių variantai

XX a. pradžios šaltinyje fiksuota daug grafinių pavardžių variantų. Iš visų tirtų asmenvardžių jie sudarė ~3,6 proc. onimų. Šie variantai yra labai įvairūs, kai kurios jų užrašymo ypatybės kartojasi keliose nepasikartojančiose pavardėse.

Asmenvardžiuose dažnai netiksliai užrašytos raidės su diakritiniais ženklais. Vienos pavardės turi raidę su pertekliniu diakritiniu ženklu, plg. *Alėliūnas* (dėl <u> vietoj <ū> žr. toliau) ir db. pvd. *Aleliūnas* Krkn 2, Nj 8, Pg, Pn 54, Rgv 3, Št, Vad 4, *Liukėvičius* ir db. pvd. *Liukėvičius*, kuri paliudyta ir metrikoje¹⁷, *Žablockas* ir db. pvd. *Zablòckas* Pn 7¹⁸. Kitose pavardėse viena jų raidžių užrašyta be diakritinio ženklo, o tos pačios formos pavardė su diakritiniu ženklu fiksuota ir metrikoje, plg. *Cinga* ir db. pvd. *Činga* Krkn, Nj 8, Pn 7, Rm, *Darguzis* ir db. pvd. *Dargūžis* Nj 7, Pg 7, Pn 3, Rm 17, Št 5, Tj, Vad, *Dirse* ir db. pvd. *Diršė* Kdn, Krkn, Pg, Pn, Rgv 5, Ssk 6, Št 47, Tj 9, Vad 9, *Drasutis* ir db. pvd. *Drąsūtis* Kdn, Krkn 2, Pn 12, Rm 8, *Kucys*¹⁹ ir db. pvd. *Kučys* Pn 11, Rgv, Št 2. Kitais atvejais pavardės su diakritiniu ženklu metrikoje nefiksuotos, plg. *Dobozinskas* ir db. pvd. *Dobožinskas* Pg, Rm, *Ruzanskas* ir db. pvd. *Ružánskas* Pn 2 (taip pat pvd. *Sabauckis*, žr. anksčiau).

Labai dažnai vietoj <ū> užrašyti <u> yra metriką rašiusio pirmojo raštininko bruožas, nes jis su priesaga -(i)unas vietoj -(i)ūnas užrašė beveik visas metrikos pavardes²⁰. Dauguma pavardžių metrikoje turi tokius pačius onimų variantus kaip ir fiksuotieji LPŽ – su <ū>, plg. *Adašiūnas* 6, *Adošūnas* (dėl <o> vietoj <a> žr. toliau) ir db. pvd. *Adašiūnas* Krkn 3, Pn 3, Rm 10, *Baltrūnas* 3 ir db. pvd. *Baltrūnas* Dt, Kdn, Krkn, Pn 2, Rm 8, Srv 3, Tj 18, *Butkūnas* ir db. pvd. *Butkūnas* Pn 6, *Grigaliūnas* 2 ir db. pvd. *Grigaliūnas* Kdn, Nj 5, Pn 31, Rgv, Rm 7, Srv, Ssk, Tj 13, Vad, *Kriaučiūnas* ir db. pvd. *Kriaučiūnas* Krkn, Nj, Pn 13, Rm 2, Ssk 2, Vad, *Klikūnas* ir db. pvd. *Klikūnas* Pn 18, Rm 2, *Meilūnas* 3 ir db. pvd. *Meilūnas* Pg 2, Rm 6, Vad 2, *Mikeliūnas* 3 ir

¹⁷ Korektūros klaidą rodo faktas, kad su <è> užrašytas tėvas, o sūnus – su <e>, plg. *Liukevičius*.

¹⁸ Metrikoje fiksuotas vien *Zablockis*, dar plg. db. pvd. *Zablòckis* Krkn, Pn 4, Rm 4.

¹⁹ Kituose Lietuvos regionuose fiksuotos pavardės su *kuc-*, plg. db. pvd. *Kucėvičius* ir kt.

²⁰ 32 metrikos pavardės užrašė pirmasis raštininkas su priesaga -(i)unas (su -(i)ūnas jis užrašė 98 pavardes), o kitas 2 pavardės su priesagomis -(i)unas užrašė penktasis raštininkas (su -(i)ūnas jis užrašė 79 pavardes).

db. pvd. *Mikeliūnas* Pn 13, Rm, *Žižiūnas* 2 ir db. pvd. *Žižiūnas* Krkn, Pn, Rm 17, Vad (taip pat pvd. *Alėliūnas*, žr. anksčiau).

Pirmasis metrikos raštininkas ne tik vietoj <ū> rašė <u>, tačiau dalį pavardžių, kurių formos su *-iūnas* paliudytos metrikoje (jų yra ir pirmojo raštininko įrašuose), užrašė be minkštumą žyminčios <i>, plg. *Adašūnas* 3 ir db. pvd. *Adašiūnas* Krkn 3, Pn 3, Rm 10, *Daučūnas* 3, *Daučūnas* 2 ir db. pvd. *Daučiūnas* Krkn 2, Rm 9, taip pat *Česūnas* ir db. pvd. *Česiūnas* Srv, kuri nėra minėta metrikoje. Penktojo raštininko riktui laikytina be minkštumą žyminčios <i> užrašyta *Mikšūnis* ir db. pvd. *Mikšionis* Pg 3, Rm 2, Vad, kuris šią pavardę kitur taip pat užrašė ir su baigmeniu *-ionis*.

Pavardžių priesagoje *-ėnas* vietoj <ė> užrašyta <e> taip pat yra metrikos pirmojo raštininko ypatybė. Metrikoje pavardės su *-enas* turi variantą su *-ėnas*, plg. *Mikenas* 10 ir db. pvd. *Mikėnas* Pg, Pn 4, Rgv 3, Rm 15, Št, Tj 15, Vad 4, *Samenas* 2 ir db. pvd. *Samėnas* Rm, Vad, *Stakenas* 3 ir db. pvd. *Stakėnas* Pn 2, Rgv, Rm, Vad 5, išskyrus *Zalagenas* 2 ir db. pvd. *Zalagėnas* Kdn, Rgv, Rm, Tj 3, Vad, kurios forma su *-ėnas* nefiksuota metrikoje²¹.

Šalia tos pačios formos pavardžių keliuose metrikos asmenvardžiuose vietoj <a> užrašytas <o>, plg. *Adošūnas* 4, *Adošūnas* (dėl <u> vietoj <ū> žr. anksčiau) ir db. pvd. *Adašiūnas* Krkn 3, Pn 3, Rm 10, *Boliauskas* 2 ir db. pvd. *Baliáuskas* Nj, *Kospūtis* ir db. pvd. *Kaspūtis* Dt 3, Krkn, Rm 2, Srv 2, *Provilonis* ir db. pvd. *Pravilónis* Rm 4, Št 2 (taip pat pvd. *Oreška*, *Voitečius*, žr. anksčiau; plg. toliau minimą pvd. *Kartonis*). Iš įrašų matyti, kad jas užrašė pirmasis ir penktasis metrikos raštininkai. Dėl to galima įtarti, kad tai yra raštininkų užrašymo ypatumai. Kita vertus, su <o> užrašyti variantai gali rodyti perimtas ankstesniais amžiais nusistovėjusias suslavintas pavardžių formas, kai vietoj lietuvių *a* užrašyta <o> (Maciejauskienė 1991: 172; Ragauskaitė 2005: 61 ir kt.).

Atrodo, kad metrikoje klaidingai užrašytos kelių pavardžių galūnės. Tokie atvejai yra, kai pavardėse prie galūnės *-a* pridėtas priebalsis *s*, plg. *Gaskas* ir db. pvd. *Gaskà* Kdn 2, Krkn 2, Rm 2, Srv, *Nuobaras* ir db. pvd. *Núobara* Pn 2, Rm 2, Vad 6, kurių formos su *-a* paliudytos ir metrikoje, ar prie *-a* ne pridėjus priebalsio *s*, plg. *Zalaguba* ir db. pvd. *Zalagūbas* Rm. Šios raidės yra pavardžių pabaigoje, o formos *Gaskas*, *Nuobaras* ir *Zalaguba* nesikartoja metrikoje ir nepaliudytos LPŽ. Kita vertus, pavardžių variantai su *-as* ir *-a* gali atspindėti kamienų *a* ir *ā* varijavimą²².

Užrašymo riktas yra atvejis, kai vietoj <e> užrašyta <ia>, plg. *Kviadarauskas*²³ ir db. pvd. *Kvedaráuskas* Pn 2, Rgv 3. Hiperkorekcija laikytinas atvejis, kai vietoj

²¹ Kad pavardžių variantai, tesiskiriantys diakritiniais ženklais (taškais, brūkšneliais), laikytini būtent rašybos variantais, pritaria ir dr. Violeta Meiliūnaitė, su kuria dėl to buvo konsultuotasi.

²² Variantiškai užrašyti asmenvardžiai su galūnėmis *-as* ir *-a* gali rodyti, kad šio arealo *a* kamieno pavardės turi variantišką *ā* kamieno formą, o *ā* kamieno pavardės – variantišką *a* kamieno formą (Zinkevičius 1966: 214–215). Zinkevičius (1966: 215) mini atvejį, kai Raguvoje fiksuotas *ā* kamieno daiktavardis *pagrėbstos* vietoj *a* kamieno daiktavardžio.

²³ Kituose Lietuvos regionuose fiksuotos pavardės su *kviadar-*, plg. db. pvd. *Kviadaras*.

<t> nepaisant asimiliacijos yra <d>, plg. *Jadkevičius*²⁴ ir db. pvd. *Jatkėvičius* Rm, kuri fiksuota ir metrikoje. Greičiausiai dėl rašybos svyravimo po <j> ar šio priebalsio minkštumo užrašyta <e>, nors išlikusioje arealo pavardėje yra <a>, plg. *Ječiauskas* ir db. pvd. *Jačiauskas* Kdn 11, Pn 2, Rm. Taip pat vietoj minkštumą žyminčios <i> užrašyta <j>, plg. *Marjavičius* ir db. pvd. *Marėvičius*, nefiksuota metrikoje.

Riktu laikytina su dviem <ll> užrašyta pavardė, plg. *Alleliūnas* 2 ir db. pvd. *Aleliūnas* Krkn 2, Nj 8, Pg, Pn 54, Rgv 3, Št, Vad 4, kuri fiksuota ir metrikoje. Taip pat klaida yra jaunikio pavardėje vietoje <l> įrašyta <n>, su kuria užrašyta jo tėvo pavardė, plg. *Paliniūnas*²⁵ ir db. pvd. *Paliliūnas* Krkn, Rm 21, Št, kuri fiksuota ir metrikoje.

Dar kitos pavardės galėjo būti asociatyviai perdirbtos jas užrašiusių raštininkų. Vietoj <u> užrašyta <ū> gali rodyti, kad asmenvardis su *uk-* greičiausiai buvo pakeistas dėl asociacijų su lie. *ūkas, ūkis* ir kt., plg. *Ūkinskas*²⁶ ir db. pvd. *Ukinskas* Krkn 2, *Ūkas* Kdn ir kt., nors kita vertus, pavardė su <ū> gali būti ir užrašymo riktas. Turbūt dėl lie. slavizmo *bandūrā* „panašus į gitarą instrumentas“ (LKŽe) įtakos ir sutrumpinus nekirčiuotą ilgąjį *ū* (Meiliūnaitė 2017: 4) metrikoje užrašyta pvd. *Bandura*, šalia db. pvd. *Bendūrā*. Kitu atveju pavardės pradžia, plg. *Vizbarkas* ir db. pvd. *Vėsbarkas* Pn, galėjo būti perdirbta pagal panašios formos kitą regiono pavardę, plg. *Vizbaras* Pn, Rgv. Pavardė *Kartonis* gali būti regiono pavardžių *Kartānas* Nj, Pn 2, Rgv 4, Tj 3, Vad 3, *Kartōšis* Tj, *Kartōčius* Tj 3 kontaminacijos rezultatas²⁷.

Kitos metrikos pavardės savo forma artimos regiono pavardėms, bet jų formos susidarymo motyvacijos nepavyko atsekti, o LPŽ esanti forma paliudyta ir metrikoje. Tokie atvejai yra *Lubomirskis* (kurioje nežymėtas *l* minkštumas greičiausiai dėl lenkų rašybos įtakos; kaip pvd. *Galauckas*, žr. anksčiau) ir db. pvd. *Liubomiřskas* Srv 7 (žmonės vadina *Libimiřskas*), *Libimiřskas* Krkn, *Nobera* ir db. pvd. *Núobara* Pn 2, Rm 2, Vad 6²⁸, *Šagamogas* 11 ir db. pvd. *Šegamogas* Rm 11²⁹.

Įvertinus metrikoje pateiktus grafinius pavardžių variantus matyti, kad dalis jų susidarė dėl atsitiktino užrašymo, kuris priklausė nuo raštininkų atidumo, klausos, jų tarmės ar kitų aplinkybių. Tyrimas parodė, kad dažniausiai pasikartoję riktai

²⁴ Kituose Lietuvos regionuose fiksuotos pavardės su *jadk-*, plg. db. pvd. *Jadkōnis*.

²⁵ Tiriamajame regione fiksuotos ir pavardės su *palin-*, plg. db. pvd. *Palināuskas* Dt, Št.

²⁶ Kituose Lietuvos regionuose fiksuotos pavardės su *ūk-*, plg. db. pvd. *Ūkas* ir kt.

²⁷ Kita vertus, jaunikio pavardę *Kartonis*, plg. db. pvd. *Kartānas* Nj, Pn 2, Rgv 4, Tj 3, Vad 3, raštininkas galėjo perdirbti veikiant šalia esančiai jo motinos pavardei *Kartonytė*. Kadangi Ramygalos areale moterų pavardės su priesaga *-ytė* buvo sudaromos ne tik iš vyrų pavardžių su galūnėmis *-is, -ys* ir *-ė*, bet ir su *-as* ir *-a* (Sakalauskaitė 2024: 16), dėl to jaunikis galėjo būti užrašytas dėsningesnės galūnės *-as* pavarde, o moters priesagos <o> vietoj <a> gali būti penktojo raštininko (žr. anksčiau) užrašymo dėsningumas. Kita vertus, pavardė su priesaga *-onis* taip pat galėjo būti užrašyta pagal kitų šio regiono pavardžių su priesaga *-onis* analogiją, plg. dažnas metrikos pvd. *Valikonis* 16, *Valonis* 16 ir kt.

²⁸ Vietoj *uo* esantis *o* galėtų būti ankstesnio slavinimo rezultatas (Maciejauskienė 1991: 172; Ragauskaitė 2005: 61 ir kt.).

²⁹ Pvd. *Šagamogas* forma gali būti susidariusi ir dėl tolimosios asimiliacijos, kai *e-a* pakito į *a-a*. Kita vertus, pvd. *Šagamogas* gali rodyti lenkų kalbos rašybos įtaką, kai kietinamas minkštasis priebalsis *ś* (Zinkevičius 1977: 101).

yra susiję su diakritiniais raidžių ženklais: daug onimų metrikroje užrašyti su raide be diakritinio ženklo, ypač <u> vietoj <ū>, <e> vietoj <ė> ir kt. Balsių ilgumo ar siaurumo žymėjimą kartais galėjo lemti ir raštininkų šnektą. Aptarti pavardžių variantai ne tik parodo juos užrašiusių raštininkų ortografijos ypatybes, bet ir atskleidžia asmenvardžių perdirbimo atvejus, iš kurių matyti apeliatyvinės ir tikrinės leksikos įtaka pavardėms. Santuokos įrašuose esančios tos pačios šeimos narių pavardės yra svarbios tiriant asmenvardžius, nes padeda atskleisti raštininkų riktus.

Taigi metrikroje užrašyti onimai ne visada yra įprastinės ir nusistovėjusios asmenvardžių formos, sutampančios su oficialiomis dabartinėmis pavardėmis, ir dėl to metrikų knygų formas reikia vertinti atsargiai. Kaip ir regioninių pavardžių variantų atveju, aptarti grafiniai pavardžių variantai parodė, kad XX a. pirmosios pusės bažnytinės metrikos ne visada yra patikimas pavardžių šaltinis, nes rodo ir įvairuojančius jų užrašymus.

Apibendrinimas ir diskusija

1. Tirtose lietuvių kalba rašytoje 1922–1928 m. Ramygalos RKB santuokos metrikų knygoje (kartu su nuorašais) rasta ~8 proc. neišlikusių vyrų pavardžių, kurių atsiradimo priežastys yra skirtingos. Šie asmenvardžiai rodo, kad XX a. pirmosios pusės bažnytinėse metrikose yra mūsų dienų nepasiekusių pavardžių formų, kurios mažai analizuotos, o jų įvairovė yra didesnė nei dabartinių lietuvių pavardžių. Tai liudija tokio pobūdžio tiriamojo laikotarpio šaltinių tyrimo aktualumą. Išanalizavus neišlikusias pavardes, kilo klausimų, ar kitų vietovių bažnytinėse metrikose tokių pavardžių dalis ir pobūdis yra panašūs, kodėl ne visos šio laikotarpio metrikų pavardės yra dabartiniai oficialieji asmenvardžiai, kada išnyko skirtis tarp gyvojoje kalboje vartotų ir oficialiųjų pavardžių formų. Paanalizavus kitų vietovių bažnytinių metrikų pavardes, į šiuos klausimus bus galima atsakyti daugiau.
2. Vienintelė rasta lietuvių vardyne nefiksuoto kamieno pavardė, plg. *Žlioga*, parodė, kad XX a. pradžios šaltiniuose tokie asmenvardžiai yra reti. Tarp dabarties lietuvių pavardžių šio asmenvardžio nėra, nes pavardė greičiausiai išnyko dėl natūralių priežasčių. Taip pat išnykę asmenvardžiai gali būti ir metrikų pavardės, kurios turi lietuvių pavardėse pasikartojusius pamatinius kamienus, bet kitus baigmenis. Vis dėlto šie asmenvardžiai gali rodyti, kad žmonės vartojo to paties kamieno, bet kito baigmenis pavardes, kaip minima prie kai kurių pavardžių LPŽ. Kadangi daugelio šių asmenvardžių kamienai kartojosi kitus baigmenis turinčiose regiono pavardėse, tai remia jų patikimumą. Nors pavardės be priesagų, plg. *Akelas*, galima vertinti kaip patogesnes sutrumpintas formas, lieka neaišku, kodėl šaltinyje vartotos kitokių priesagų pavardės nei fiksuotosios regione, plg. *Dirževičius*, *Žadikis* ir kt. Gali būti, kad jos rodo vartosenoje nenusistovėjusias pavardžių formas, t. y. stabilus kamienas, o priesaga – judri (žr. Sinkevičiūtė 2007: 362).

Jų priesagomis galėjo būti reikšti santykiai: patroniminėmis priesagomis rodytas „sūnaus statusas“, plg. Činėnas, Kučiukaitis, Liudvikonis, jaunumas, mažumas, plg. Prasutis, Vikštelė ir kt. Kita vertus, pavardėms kiti baigmenys galėjo būti pridėti raštininkų, kaip buvo keičiamos ar pridėdamos priesagos ankstesniais amžiais (Zinkevičius 1977: 57; Maciejauskienė 1991: 181–214 ir kt.).

3. Neišlikusius Ramygalos onimus palyginus su dabartinėmis pavardėmis, metrikų knygoje pastebėtas didelis pavardžių formų variantiškumas. Nuo LPŽ esančių pavardžių, kurių didžioji dalis paplitusi tirtame regione, vieni asmenvardžiai skyrėsi daugiausia šiam arealui būdingos kalbos ypatumais, kiti – nuo raštininkų priklausiusiu grafiniu formos perteikimu; dažniausi pasikartoję riktai yra netinkamai užrašyti diakritiniai raidžių ženklai. Tai rodo, kad į metriką pavardės buvo užrašytos taip, kaip jas vartojo vietos gyventojai, o raštininkai užrašė, kaip jas išgirdo ir sugebėjo perteikti. Variantiški onimai parodė, kad ir lietuvių kalba rašytos bažnytinės metrikų knygos ne visada liudija autentiškas pavardžių formas. Dėl to XX a. pirmosios pusės metrikų pavardžių formos vertintinos atsargiai, nes iš jų matyti vartotos kitokios nei dabar nusistovėjusios pavardžių formos.
4. Pagal tirtas pavardes galima manyti, kad XX a. pirmosios pusės lietuviškai rašytose Nepriklausomos Lietuvos bažnyčių metrikose išlaikytos atskiriems regionams būdingos pavardžių formos, svarbios jų raidai tirti. Matant onimų variantiškumą ir įvairovę, kyla klausimų, kaip plačiai tokie variantai paplitę ankstesnių amžių metrikose, t. y., kurios onimų formos rodo regiono kalbos ar raštininkų grafines ypatybes, yra momentinės šaltinių formos, neturėjusios įtakos vėliau nusistovėjusioms pavardžių formoms. Tyrėjai (žr. Maciejauskienė 1991; Ragauskaitė 2005; 2019 ir kt.), aptardami pavardžių variantus, tik konstatuoja jų egzistavimą. Šiuo aspektu paanalizavus istorinius antroponimus būtų galima atskleisti regioninius onimų kalbos bruožus, raštininkų ortografijos ypatumus. Dėl to šiame kontekste svarstytinas klausimas dėl pavardžių formų, kurios laikytos ankstesnio slavinimo, kai onimai buvo užrašomi ne lietuvių kalba, rezultatu, patikimumo. Gali būti, kad dalis slavinimu laikomų atvejų rodo arealo kalbos ar raštininkų ortografijos ypatybes.

Šaltiniai

- 1922–1928 m. Ramygalos RKB santuokos metrikų knyga. Lietuvos valstybės istorijos archyvas. F. 1121. Ap. 1. B. 13.
- 1922 m. Panevėžio dekanato bažnyčių santuokos metrikų knyga. F. 669. Ap. 17. B. 202.
- 1923 m. Panevėžio dekanato bažnyčių santuokos metrikų knyga. F. 669. Ap. 17. B. 205.
- 1924 m. Panevėžio dekanato bažnyčių santuokos metrikų knyga. F. 1650. Ap. 7. B. 2.
- 1925 m. Panevėžio dekanato bažnyčių santuokos metrikų knyga. F. 1650. Ap. 7. B. 5.
- 1926 m. Panevėžio dekanato bažnyčių santuokos metrikų knyga. F. 1650. Ap. 7. B. 8.
- 1927 m. Panevėžio dekanato bažnyčių santuokos metrikų knyga. F. 1650. Ap. 7. B. 11.
- 1928 m. Panevėžio dekanato bažnyčių santuokos metrikų knyga. F. 1650. Ap. 7. B. 14.

Literatūra

- Garliauskas, Vidas. 2012. Lietuvos katalikų bažnyčių metrikų knygų tyrimo gairės. *Atminties institucijų rinkiniai*. Vilnius: Vilniaus universitetas, 67–105.
- Geržotaitė, Laura. 2017. Ramygalos šnekta lietuvių tarmių klasifikacijose: geolingvistinė analizė. *Acta Linguistica Lithuanica* 77, 167–195.
- Jablonskis, Jonas. 1917 [1934]. Jablonskio raštai. T. 3: Rašybos dalykai. Juozas Balčikonis (red.). Kaunas: Akcinė „Ryto“ bendrovė Klaipėdoje.
- Jablonskis, Jonas. 1922 [1997]. *Lietuvių kalbos gramatika*. 3-iasis fotografuotinis leidimas. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla.
- Kačiūškienė, Genovaitė. 2006. *Šiaurės panevėžiškių tarmės fonologijos bruožai*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 117.
- LKŽe = Naktinienė, Gertrūda (red.). *Lietuvių kalbos žodynas*. 1–20 (1941–2002). Elektroninis variantas. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, 2005 (www.lkz.lt).
- LPŽ = Vanagas, Aleksandras (red.). *Lietuvių pavardžių žodynas*. 1–2. Vilnius: Mokslo, 1985–1989.
- Maciejauskienė, Vitalija. 1991. *Lietuvių pavardžių susidarymas*. Vilnius: Mokslo.
- Maciejauskienė, Vitalija. 1993a. Lietuvių įvardijimas XIX a. pirmoje pusėje. *Lietuvių kalbotyros klausimai. Baltų onomastikos tyrinėjimai* 32, 100–113.
- Maciejauskienė, Vitalija. 1993b. Kriaunų parapijos XVII–XVIII a. asmenvardžiai. *Lietuvių kalbotyros klausimai. Baltų onomastikos tyrinėjimai* 32, 34–99.
- Meiliūnaitė, Violeta. 2016. Pietiniai panevėžiškiai: bendrieji Ramygalos šnekto bruožai. *Ramygala*. Vilnius: Versmės, 1278–1284.
- Palionis, Jonas. 2003. *XVII a. antrosios pusės Punios parapijos asmenvardžiai ir vietovardžiai*. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos centras.
- Palionis, Jonas. 2008. *XVII a. pabaigos–XVIII a. pirmosios pusės Punios parapijos asmenvardžiai ir vietovardžiai*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.
- Pupkis, Aldonas. 2019. Lietuvių kalba valstybėje. Iš tarpukario patirties. *Gimtoji kalba* 1, 4–13.
- Ragauskaitė, Alma. 2005. *XVI–XVIII a. kauniečių asmenvardžiai*. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas.
- Ragauskaitė, Alma. 2019. Joniškėčių vyrų asmenvardžių darybos tendencijos seniausioje Lietuvoje 1599–1621 m. Joniškio krikšto metrikų knygoje. *Acta Linguistica Lithuanica* 80, 177–1621.
- Ragauskaitė, Alma. 2022. *XVII–XVIII a. kėdainiečių asmenvardžiai*. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas.
- Ragauskaitė, Alma. 2023. 1621 m. kaimų gyventojų antroponimų darybos polinkiai Joniškio parapijos krikšto metrikų knygoje. *Baltų filologija* 32(1–2), 169–182.
- Sakalauskaitė, Laura. 2024. Moterų mergautinių pavardžių priesaginė daryba Ramygaloje (XX a. 3 dešimtmečio duomenimis). *Gimtoji kalba* 3, 11–17.
- Sinkevičiūtė, Daiva. 2006. *Lietuvių dvikamienių asmenvardžių trumpiniai ir jų kilmės pavardės*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.
- Sinkevičiūtė, Daiva (rec.). 2007. Alma Ragauskaitė. *XVI–XVIII a. kauniečių asmenvardžiai*. *Archivum Lithuanicum* 9, 359–364.
- Sinkevičiūtė, Daiva (rec.). 2010. Zigmas Zinkevičius. *Lietuvių asmenvardžiai*. *Baltistica* 45(1), 145–151.
- Sinkevičiūtė, Daiva, Veslava Račickaja. 2014. Lietuvių dvikamienių vardų kilmės asmenvardžiai ir jų kamienų užrašymo ypatybės Vilniaus naujųjų miestiečių ir laiduotojų 1661–1795 metų sąrašė. *Archivum Lithuanicum* 16, 295–322.
- Sinkevičiūtė, Daiva (rec.). 2019. Aušra Žemienė. *Mažosios Lietuvos asmenvardžiai XVIII–XIX a.* *Baltistica* 54(1), 167–180.
- Sinkevičiūtė, Daiva. 2021. Skolintų vardų su baigmeniu -ij- kamieno variantai ir jų kaita XX–XXI a. Lietuvos vardyne. *Linguistica Lettica* 29, 155–179.
- Stulginskis, Aleksandras, Ernestas Galvanauskas. 1923. *Lietuvos gyventojai*. Kaunas: P. Sokolovskienės ir G. Lano spaustuvė.

- Vanagas, Aleksandras. 1974. *Mūsų pavardės I*. Bronys Savukynas (red.). *Žodžiai ir žmonės*. Vilnius: Mintis, 86–152.
- Vanagas, Aleksandras. 1977. *Mūsų pavardės II*. Pavardės iš graikiškos kilmės vardų. Bronys Savukynas (red.). *Žmonės ir kalba*. Vilnius: Mokslas, 48–92.
- Vanagas, Aleksandras. 1980. *Mūsų pavardės III*. Pavardės iš lotyniškos kilmės vardų. Bronys Savukynas (red.). *Kalba ir mintis*. Vilnius: Mokslas, 52–95.
- Vanagas, Aleksandras. 1983. *Mūsų pavardės IV*. Pavardės iš slaviškos kilmės vardų. Bronys Savukynas (red.). *Mintis ir ženklas*. Vilnius: Mokslas, 73–103.
- Zinkevičius, Zigmas. 1966. *Lietuvių dialektologija*. Vilnius: Mintis.
- Zinkevičius, Zigmas. 1970. M. Petkevičiaus katekizmo (1598 m.) tarmė. *Baltistica* 6(2), 227–243.
- Zinkevičius, Zigmas. 1977. *Lietuvių antroponimika. Vilniaus lietuvių asmenvardžiai XVII a. pradžioje*. Vilnius: Mokslas.
- Zinkevičius, Zigmas. 1992. *Lietuvių kalbos istorija. T. 5. Bendrinės kalbos iškilimas*. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla.
- Zinkevičius, Zigmas. 2008. *Lietuvių asmenvardžiai*. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas.

Daiva Sinkevičiūtė
Laura Sakalauskaitė
Vilniaus universitetas
Baltistikos katedra
Universiteto g. 5
LT-01513 Vilnius, Lithuania
daiva.sinkeviciute@flf.vu.lt
laura.sakalauskaite@flf.stud.vu.lt

KOPSAVILKUMS

IZZUDUŠIE RAMĪGALAS UN TĀS APKĀRTNES UZVĀRDI UN TO SAISTĪBA AR MŪSDIENU PERSONVĀRDIEM (PĒC 1922.–1928. GADA RAMĪGALAS LAULĪBU METRIKAS GRĀMATU DATIEM)

Daiva Sinkevičiūtė, Laura Sakalauskaitė

Rakstā tiek pētīti vīriešu uzvārdi, kas fiksēti 1922.–1928. gada Ramīgalas Romas katoļu baznīcas laulību metrikas grāmatā un kas nav saglabājušies lietuviešu antroponīmijā. Pētījuma mērķis ir noteikt nesaglabājušos uzvārdu saistību ar mūsdienu lietuviešu uzvārdiem, atklāt reģionālās valodas īpatnības un rakstvežu ietekmi uz uzvārdu formām. Nesaglabājušies uzvārdi ir iedalīti trīs grupās: uzvārdi ar unikāliem celmiem vai citādiem piedēkļiem nekā mūsdienu uzvārdi, mūsdienu uzvārdu reģionālie varianti un grafiskie varianti, kas radušies rakstvežu ortogrāfisko īpatnību vai kļūdu dēļ. Pētāmie antroponīmi tika salīdzināti ar *Lietuviešu uzvārdu vārdnīcā* fiksētajiem uzvārdiem, izvērtējot to struktūru, reģionālo izplatību un pierakstītās formas. Metrikās fiksētie antroponīmi atspoguļo vietējo iedzīvotāju lietotās uzvārdu formas. Daļa nesaglabājušos antroponīmu atšķiras no mūsdienu uzvārdiem, jo tiem ir cits celms vai arī pie celmiem, kas izplatīti citos uzvārdos, ir pievienotas citas piedēkļformas nekā mūsdienu antroponīmijā. Citi uzvārdi atspoguļo austrumaugštaišu panevėžiešu izloksnes iezīmes, bet vēl citi norāda uz rakstvežu ortogrāfiskajām īpatnībām, īpaši rakstot burtus ar diakritiskajām zīmēm. Lai gan 20. gadsimta pirmās puses latviešu valodā rakstītās baznīcu metrikas ir nozīmīgs uzvārdu vēstures avots, tās tomēr jāvērtē kritiski, jo tajās konstatējama vienas un tās pašas uzvārda formas pieraksta variācija.

SUMMARY

NON-PRESERVED SURNAMES IN RAMYGALA AND ITS SURROUNDING AREA AND THEIR RELATIONSHIP TO PRESENT-DAY PERSONAL NAMES: EVIDENCE FROM THE 1922–1928 MARRIAGE RECORD BOOK OF RAMYGALA

Daiva Sinkevičiūtė, Laura Sakalauskaitė

The article examines male surnames recorded in the 1922–1928 marriage record book of Ramygala that have not been preserved in modern Lithuanian. The aim of this study is to identify the relationships between non-preserved surnames and present-day Lithuanian surnames, and to reveal regional features and the influence of scribes on the form of surnames. The non-preserved surnames were divided into three groups: those with unique stems or suffixes different from present-day surnames, regional surname variants, and orthographic surname variants resulting from scribes' spelling practices or errors. The personal names analysed were compared with surnames recorded in the Lithuanian Surname Dictionary, and their structure, regional distribution, and recorded forms were examined. It was established that the personal names recorded in the marriage record book reflect surname forms used by local inhabitants. Some non-preserved personal names differ from present-day surnames because they have a different stem or because different suffixes have been added to stems that are attested in other surnames in the present-day personal name inventory. Other surnames reflect features of the Eastern Aukštaitian Panevėžys subdialect, while still others reveal scribes' orthographic practices, more specifically in the use of letters with diacritical marks. Although Lithuanian-language marriage record books of the first half of the twentieth century constitute an important source for the history of surnames, they must be assessed critically because the same surname forms are recorded with variants.

© Latvijas Universitāte, 2025

Raksts publicēts brīvpieejā saskaņā ar Creative Commons Attiecinājuma-Nekomerciāls 4.0 Starptautisko licenci (CC BY-NC 4.0)

This is an open access article licensed under the Creative Commons Attribution 4.0 International License (CC BY-NC 4.0) (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>)